

Vend Vahindra ja tema õpilase Friedrich V. Lustigi ühisest teekonnast

Mait Talts

Karl Mihkli poeg Tõnisson (*alias* Karl Tennisson, Karlis Tennisons, hilisema budistliku nimega Vend Vahindra Mantramitra) ja Friedrich Voldemar Lustig (hilisemate budistlike nimedega Ananda Maitreya ja Ashin Ananda) on läinud ajalukku kui esimesed eestlastest buda mungad. Ehkki budismi vastu on Eestis tuntud huvi ka varem,¹ tuleb nende tegevust üldist arengut silmas pidades näha pigem erandlikuna. Kõigest hoolimata olid just nemad esimesed, kes budismi põhimõtteid Baltimaades avalikult levitada püüdsid ning neid põhimõtteid (õieti küll pigem oma arusaama neist) ka igapäeva-elus järgida püüdsid.

Arusaadavalt eksisteerib tänapäevalgi erinevaid ettekujutusi neist kahest mehest, nende reaalsest rollist budistidena ja Buddha õpetuse levitajatena, kõnelemata käsitlustest neist kui inimestest. Praeguseni domineerib Vend Vahindra käsitluste puhul “poolilukirjanduslik” aines — teadlikult loodud legendid ja nende põhjal sündinud kuuldused. Nõukogude ajal hoidis Vahindra “müüti” elus nõukogude kirjanik Gennadi Gerodnik.² Uuemal ajal on Vahindra ja Lustigi tegevus paelunud praegusi Eesti praktiseerivaid budiste, eelkõige omaaegse Eestimaa Budistliku Vennaskonna liikmeid, nagu

---

¹Vt nt Luboš Belka. Buddhism in Estonia. — Religion, State and Society, Vol. 27, 1999, nr 2, lk 245–248.

²Gennadi Gerodnik. Vend Vahindra: Satiiriline dokumentaaljutustus. Tallinn: Eesti Raamat, 1973.

Vello Väärtnõu,³ aga ka neile lähedal olnud Erik Arro⁴ või siis üksikuid põnevat materjali otsivaid publitsiste, nagu Olev Remsu.⁵

Siinkirjutajat isiklikult on “Eesti esimeste budistide” teema huvitanud juba kümmekond aastat, esimesed arglikud kirjutised pärinevad aastast 1997.⁶ Esialgu tekkis huvi just Fr. V. Lustigi isiku vastu, kes on selgelt jäänud märksa legendaarsema Vahindra varju ning vajas seetõttu minu arvates eelkõige lihtsalt tutvustamist. Huvi on olnud asjaolude sunnil paraku sporaadiline. Aeg-ajalt on see pärast mõningasi “mõõnaperioode” taastunud — eriti kui olen saanud uut dokumentaalset materjali või mingi uue impulsi, ning see huvi on lähtunud ikkagi pigem ajaloolisest kui mõnest muust vaatepunktist.⁷ Paljude tänapäeva huviliste jaoks pole aga eriti oluline olnud Vahindraga seotu tõepärasus — on ju teda peetud ikkagi pigem sümboliks kui tegelikuks inimeseks, mistõttu on legend või pärimus tema puhul olnud arusaadavalt määravam. Seepärast peamegi Vahindrast rääkima jätkuvalt eri paradigmade keeles, arvestama sellega, et eri allikad kirjeldavad ta elukäiku erinevalt, kuid olema samas valmis uue informatsiooni ilmnedes ka teatud väljakujunenud seisukohti korrigeerima.

Vend Vahindra, paljude jaoks üksnes paljasjalgne Tõnisson

Me teame siiski vähe sellest, kes oli Vahindra “tegelikult”, mida ta mõtles, miks käitus erinevatel eluetappidel just nii, nagu käitus, kus ta viibis mõnel oma eluperioodil ja mida tegelikult ette võttis. Ilmselt peamegi leppima sellega, et ta jääb meist paljudele pigem sümbolilise väärtusega isikuks, mitte inimeseks, kelle eluliste pisiseikade ja mõtlemise eripära kohta saaksime teha kaugeleulatuvaid järeldusi. Seda sümbolilisust toetab ja kaitseb mõnes mõttes ka Vahindra ja Lustigi valitud budistlik mungaseisus, mis mõistagi

³Vello Väärtnõu ja Marju Broderi eestvõttel on internetis üles laetud mitmesuguseid materjale, eelkõige budistlik entsüklopeedia <http://budtest.no-ip.org/> [28.7.2010]

⁴Erik Arro. Sissejuhatus. — Vend Vahindra. Tulevane Buddhistlik Balti Riik. Täiendatud ja muudetud korduustrükk. Tallinn: Buddhakirjastus, 1993, lk. 7–14.

⁵Olev Remsu. Vend Vahindra. Täispika mängufilmi esildis. — Sirp, 1998, 4. sept., lk 17.

⁶Mait Talts. Eestlane Ashin Ananda. — Sõnumileht, 1997, 26. apr., lk 4–5.

⁷Olulisim kirjutis: Mait Talts. “The First Buddhist Priest on the Baltic Coast”: Karlis Tennison and the Introduction of Buddhism in Estonia. — Folklore: Electronic Journal of Folklore, Vol. 38, 2008, lk 67–112.

asetab nende isikud teise märgilisse konteksti — kellegi jaoks pühamehe staatusse, mõnede jaoks pigem “külamüstikute” kategooriasse.

Oma osa selles on kindlasti ka asjaolul, et Vend Vahindra muutis eluajal pidevalt oma elulookirjeldusi. Tema esimene kirjasõnas kristalliseerunud elulookirjeldus, mida Tiit Pruuli on nimetanud “unistuste reisikirjelduseks”, on esitatud juba tema esimeses raamatus *Tennissoni elulugu: Luuleteel 306 salmi* (1909).⁸ 1920. aastatel ja 1930. aastate algul jutustas ta Eesti, Läti, Inglise ja Prantsuse ajakirjanikele kohati vägagi erinevaid lugusid oma vahepealsetest seiklustest. Tema elu lõpul kujunes siiski välja ühtne narratiiv, mis lõpuks „institutsionaliseerus“ tema õpilase Fr. V. Lustigi käsikirjalises teoses *The Mahatma of Baltic* (Balti Mahatma, 1962–1965). Friedrich Voldemar Lustigist sai kõigepealt Vahindra õpilane ja sekretär, pärast õpetaja surma aga Vahindra poolt endale omistatud, budismile sisuldas võõra, kuid Birma budistide seas hiljem siiski aktsepteeritud “Baltimaade budistliku peapiiskopi” (*Buddhist Archbishop of Latvia and Sangharaja for Estonia and Lithuania*) tiitli omanik. Nii Vahindra autobiograafiliste elulookirjelduste kui ka paljude teiste samalaadsete ülestähenduste puhul on sümptomaatiline, et küsitavused rändavad tekstist teksti ning institutsionaliseeruvad lõpuks teatmeteostes, mida teatavasti ei vaidlustata. Olen püüdnud ettevaatlikult tulla välja (ilmselt tõestamatu?!) hüpoteesiga, et Vend Vahindra ei valetanud vähemalt teadlikult sõna otseses mõttes, vaid uskus igal hetkel, kui ta midagi ütles, et see on just täpselt nii. . . “Loovalt” tegelikkusesse suhtudes lõi ta omamüüti, millesse hakkas tõenäoliselt ka ise ajapikku uskuma. Seevastu Lustigi autobiograafilistes elulookirjeldustes domineerib selgelt üks ja sama narratiiv, mida on püütud reprodutseerida lausa piinliku täpsusega.

1930. aasta suvel, mil Vahindra ja Lustig Narvas kohtusid, oli neil juba oma eluaastatest tingituna selja taga üsnagi erinev kogemus. Vend Vahindra oli jätnud seljataha oma nooruse otsinguteperioodi, olnud juba 20 aastat “veendunud budist”. Ta oli just saamas 47-aastaseks, kuigi passi järgi oli tal eluaastaid juba 57, ning säärases vanuses inimese sportlikele saavutustele (osalemine maratonijooksudel) vaatas ka tollane, muidu “paljasjalgsesse Tõnissoni” mitte just kõige paremini suhtuv ajakirjandus siiski teatava au-

⁸Huvitav on täheldada, et see vemmälväsiline “autobiograafiline” lugulaul on jõudnud rahvasuhu ning salvestatud mõnevõrra muudetud kujul folklorist Ingrid Rüütli poolt 1969. aastal Rakvere lähedal Viru-Jaagupis (KM, Mgn. II 1601 b < Rakvere raj., Rägavere, Uuemõisa k. / Rakvere < Vi-Jaagupi / - I. Rüütel < Johannes Saare, 80 a. (1969). Lit. E. Tampere, 1989)

kartusega. Ka tollal 18-aastane Lustig oli ühel hetkel andnud endale sõna, et temast peab kunagi budist saama (ning seda sõna ta pidas), teadmata küll täpselt, mida see budistiks olemine täpselt tähendab.

Oma varasemates kirjutistes olen püüdnud iseloomustada Karl Tõnissoni (lätipäraselt Karlis Tennisoni), rahvasuus “paljasjalgset Tõnissoni”, hilisema nimega Vend Vahindrat kui 20. sajandi kontekstis “moodsat mõtlejat”, s.t inimest, kes budismipõhjalistesse vaadetes küllaltki loovalt inkorporeeris teisi moes olnud voole (nagu tolstoilus, uuspaganlus, biokosmism, “usk teadusesse” jm). Selles valguses võib ju ka tema antisemitismi pidada “moe värgiks”, ning isegi talle teatud perioodil nii iseloomulikku omaenda isiku mõõdutundetut ülistamist võib pidada sama nähtuse ilminguks. Oli ju see omane ka läinud sajandi alguse Itaalia futuristidele ning eriti neist inspireeritud, toonasel Venemaal tegutsenud egofuturistidele, kelle seast eestlastele on tuntuim ehk Majakovski nimi. Igal juhul oli Vend Vahindra avatud mitmesugustele ideedele, mida ta väikese hariduse, kuid ilmselt küllaltki suure ja veidi kriitikavaba lugemusega inimesena püüdis omaks võtta. Paralleelid Vahindra lugemuse ja vaadete vahel on ilmselt tugevamad, kui oskaksime eeldada. Kahjuks pole seda teemat võimalik kuigi adekvaatselt uurida, kuid on selge, et Vahindra allutas end meelsasti oma ajastu eeskujudele, sünteesides kõike, mis talle tundus vähegi vastuvõetav. Samas oli ta siiski oma kujunemise küllaltki varajases faasis valinud kõiki oma aja “moeliikumistest” välja ikkagi budismi, mis polnud just kõige sirgjoonelisem ja kergem “tee õnnele”. Ning budistina iseloomustab Vahindrat püüdlus “puhta”, mis sest et mõnevõrra lihtsustatud Buddha õpetuse poole. Olles hakanud järgima Buddhat (ja valiku õiguses ta ei kahtle) ning püüdes mõista tema õpetuse tuuma ehk dharmat, saab sel perioodil tema suurimaks püüdluseks luua *sangha* — leida Buddha õpetuse järgijaid Eestis ja Lätis, ideaalis muidugi kõigis kolmes Balti riigis. Aeg-ajalt on mainitud eesti noormehi, nagu Veeber, Vene ja Napritson, kes olevat olnud Vahindra tõelised järgijad enne Lustigit,⁹ ning nagu Vahindra omaaegsetes raamatutes avaldatud piltide põhjal võib järeldada, oli just läti üliõpilaste seas üsna palju tema ajutisi satelliite, sai üksnes Friedrich Voldemar Lustigist Vahindra ainus tõeline jünger.

Kindlasti oli Vend Vahindra tänapäeva mõttes hea PR-mees ja üks esimesi Eesti omamaiseid meediafiguure — väga elava fantaasiaga, suure tahte-

⁹Friedrich V. Lustigi kiri Bernhard Meosele 27.6.1962 (Rahvusraamatukogu harulduste ja käsikirjade osakond f. 16, nim. 1, sü. 20)

jõuga kirglik isiksus, kelle mõtleminegi polnud päris tavapärane. Lustig oli hoopis teistsuguse tausta ja eeldustega isik, kuid tema allutas teadlikult küllaltki suure osa oma elust Vahindra teenimisele. Lavastaja Katrin Saukas, kes on samuti olnud huvitatud Vend Vahindra isikust, nägi tema eluloos teatavat paralleeli Kitzbergi libahundiloole ehk siis katset murda välja kitsast talupoeglikust keskkonnast kusagile kõrgemale vastavalt oma talupoeglikule arusaamale mingist transtsendentsest vaimsusest, millele “eesti seltskond” vastas täiesti ootuspäraselt katsega kiskuda alla “hälviku” igasugune renomee.¹⁰ R.A.A.A.M. teatri eestvõttel valmis 2009. aastal Katrin Saukase suvelavastus “Tuult tiibadesse!”, mis sünteesib omal kombel August Kitzbergi ja Vend Vahindra isikumüüte. On huvitav, et see polnud siiski esimene kord Vend Vahindral tegelaskujuna Eesti laval üles astuda. Juba 1920. aasta novembris-detsembris oli kirjanik Johannes Üksi¹¹ astunud üles Vend Vahindrat parodeeriva näidendiga¹² ning hilisemast on teada, et sedasama Johannes Üksit olevat Vend Vahindra ise pidanud üheks oma olulisemaks “vaenlaseks”.¹³

Friedrich V. Lustig, hilisema budistliku nimega Ashin Ananda

Friedrich Voldemar Lustig sündis Narvas uue kalendri järgi 26. aprillil 1912. a. Tema isa Friedrich Adam Lustig oli ametilt kullassepp ja tulnud Narva Pärnust. Ema Emilie oli rahvuselt lätlanna ning sündinud Jelgavas. Tulevase “budistliku peapiiskopi” ema oli oma abikaasast 20 aastat noorem, ning tegelikult sündis Friedrich V. Lustig abieluvälise lapsena, sest tema vanemad abiellusid alles pool aastat pärast poja sündi. Poolteist aastat hiljem sündis Friedrich Voldemarile noorem vend Bruno Paul, kes lõpetas Tartu

---

¹⁰Kirjandusmuuseumis säilitatavate August Kitzbergi kirjade seas aastast leidis ta ühe vennale Jaanile Tartusse adresseeritud dateerimata kirja fragmendi, milles Kitzberg tunnustab budismi: “Mina olen viimasel ajal Buddhaga tegemist teinud ja selle usk on palju võimsam inimest oma poole võitma kui — meieaja materialismus.”

¹¹Johannes Üksi kohta vt Maarja Vaino. Johannes Üksi, tegelane kirjanduse mitteteadvusest. — Kriteerium. Valitud artiklid 2006–2007 [S.l.: s.n., 2007], lk 21–26.

¹²Paljasjalgne prohvet Tõnisson: Joh. Üksi naljamäng. [Kuulutus]. — Vaba Maa, 1920, 29. nov., lk 1.

¹³Ferdinand Johannes Luikmil. Mis sai “Vend Vahindrast”? (Käsikiri Eesti Arhiivis Aust-raalias).

Ülikoolis arstiteaduskonna.¹⁴ Friedrich Voldemari isa suri 1935. aastal, siis kui ta ise oli juba Eestist lahkunud, ning ema Emilie ja vend Bruno siirdusid 1939. aastal “baltisakslastena” Hitleri kutsel Saksamaale elama.¹⁵

Eelöeldut arvestades pole päris selge ka küsimus Lustigi rahvuslikust kuuluvusest või pigem tema isiklikust rahvuslikust identiteedist. Tema isa oli kas sakslane või saksastunud eestlane, ema aga lätlanna, mistõttu Lustigite koduseks keeleks oli saksa keel. Tänu lätlannast emale on Friedrich V. Lustigit teinekord ka lätlaseks nimetatud,¹⁶ kuigi märksa sagedamini on teda peetud baltisakslaseks.¹⁷ Võib vist liialdamata väita, et rahvuse küsimus polnud tema jaoks määrava tähtsusega, küll aga rõhutab ta hiljem pikade pagulasaastate jooksul korduvalt oma juriidilist staatust Eesti Vabariigi kodanikuna.

Ilmselt vanemate soovitusel asus Lustig õppima kodulinna Narva Vene Ühisgümnaasiumisse, mille lõpetas tema jaoks pöördeliseks kujunenud 1930. aastal. Kuna koolis õpiti peale eesti ja vene keele ka teisi keeli, siis omandas Friedrich Voldemar juba noores eas lisaks kolmele kohalikule keelele ka mitmete teiste keelte oskuse, mida täiendas hiljem Prantsusmaal, Tais ja Birmas elades. 1960. aastatel mainib ta ühes erakirjas, et oskab mingil määral eesti, inglise, vene, saksa, prantsuse, hiina, siiami, tiibeti ja birma keelt ning sanskritti.¹⁸ Oletatavasti oskas ta mõnevõrra veel mõnda, tolles kirjas mainimata jäänud keelt. Oletada võib ka mõningast paali ja/või läti keele oskust.

Klassikaaslaste mälestuste kohaselt¹⁹ oli Friedrich Voldemar Lustig kooli ajal üsna vaikne ja enesestõmbunud noormees, kes teistega palju ei suhelnud. Lisaks õpingutele gümnaasiumis õppis Lustig siis ka kohalikus muusikakoolis klaverimängu ning tennis koolipoisina taskuraha Narva ki-

¹⁴Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918–1944: Tartu Ülikooli 1929–1944 immatrikuleeritud üliõpilased, matriklinumbrid 10192–19954. — 1918. aasta II semestril immatrikuleeritud üliõpilased. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 1994, 3. köide, lk 147.

¹⁵Eestist Saksamaale ümberasunute nimestik. (= Verzeichnis der aus Estland nach Deutschland Umgesiedelten) Tallinn: O. Angelus, 1939, lk 117.

¹⁶Ilze Fišere. Latvietis Kārlis Augusts Tennisons — budas priesteris. — Grāmata, 1990, nr 2, lk 89–92.

¹⁷Friedrich Fenzl. Der Buddhismus in Russland in Vergangenheit und Gegenwart. — Bodhi Baum, Vol. 10, 1985, lk 93.

¹⁸Friedrich V. Lustigi kiri Bernhard Meosele 17. juulist 1962 Rahvusraamatukogu arhiivkogus.

¹⁹1990. aastate lõpul õnnestus paaril korral intervjuuerida Friedrich V. Lustigi klassiõde Zoja Krutšenkovat (sünniaasta 1910).

nos Illusioon tummfilmidele klaverisaadet pakkudes. Lustigi huvi budismi ning algselt ka teiste idamaiste usundite vastu sai alguse samuti kooliajal. Vanemas eas meenutab ta, et 15-aastasena laenanud ta kooli raamatukogust poola kirjaniku Ferdinand Ossendowski raamatu *Loomad, inimesed ja jumalad*, mis mõjunud lausa ilmutusena.²⁰ Sel päeval olevat ta andnud endale lubaduse, et temast saab kunagi budist.

Lõplik murrang Lustigi elus saabus siiski vahetult pärast gümnaasiumi lõpetamist. 1930. aasta mai lõpus saabus Narva jutlustama kuulus “paljasjalgne Tõnisson”, rohkem tuntud ehk Vend Vahindrana.²¹ Lustig ise väidab hiljem, et teda olevat võlunud Vahindra vankumatu usk, dünaamika ja elujõud. Ilmselt märkas Lustig budistlikus kerjusemungas seda, mida ei suutnud näha suurem osa tema kaasaegsetest, ning ta otsustas järgida oma äsja leitud Õpetajat vaatamata tagajärgedele. Hoolimata oma vanemate vastuseisust lahkus Lustig 1930. aasta suvel jäädavalt Narvast ning asus elama Vahindra juurde Tartusse Kloostri tänav 7. Lustigi ema olevat sõitnud spetsiaalselt Narvast Tartusse keelitamaks oma poega ilmalikku ellu tagasi astuma, kuid väidetavalt polevat poeg oma ema isegi koduuksest sisse lasknud ning jätnud ta Kloostri tänavale naabermaja trepile konutama.²²

Ühine tee Taisse

Kui 1930. aasta novembris saabusid Eestisse Siiami prints Aditya Jumbhor ja printsess Kobkoen, üritasid Tõnisson ja Lustig nendega ühendust võtta, et paluda Siiamisse sõiduks raha,²³ mis neil paraku tookord jäi saamata. 21. novembril 1930. a lahkusid nad Tallinnast,²⁴ et siirduda Riiga, kus noor Lustig 27. novembril kohalikus budistlikus Imanta templis, mis asus Tenni-

²⁰Friedrich V. Lustig. (Ashin Ananda). Introduction. — Friedrich V. Lustig (Ashin Ananda). *Fluttering Leaves: A collection of 60 poems*. Rangoon, 1970, lk 5.

²¹“Vend Vahindra” esimene “apostel”: Jõukate vanemate poeg Narvast paljasjalgse Tõnissoni õpilaseks. Mantlis “prohvet” ja viimse moe järgi riietatud “jünger”. — Põhja Kodu, 1930, 21. juuni, lk 1.

²²Andmed pärinevad Peeter Vähi emalt Veera Vähilt (aastani 1961 Veera Tamm), kes jutustas loo oma pojale, see omakorda siinkirjutajale.

²³Siiami prints jutustab oma kodumaast: Eestis meeldis kõige enam politsei ja vana Tallinn. “Buddha munk” Tennisons tahtis priisõitu Bangkoki. — Vaba Maa, 1930, 16. nov., lk 3.

²⁴XX sajandi kroonika: Eesti ja maailm. 1. osa, 1.01.1900 – 16.06.1940. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2002, lk 341.

sonsi üürikorteris Pardaugava linnaosas aadressil Baložu iela 8, Tennisonsi enda poolt mungaseisusse ordineeriti.

1930. aasta detsembris lahkusid budistlik “peapiiskop” Tennisons ja nüüd juba mungaseisuses Lustig lõplikult Baltikumist — ootamatult õnnestus saada reisiraha kelleltki vanemalt prantsuse daamilt. Sõitnud rongiga läbi Saksamaa ja Belgia, jõudsid nad Pariisi, kus Lustig asus Sorbonne’is kuulama idakeelte-alaseid loenguid. Järgmisel aastal jõudsid nad külastada ka Itaaliat²⁵ ning viibisid mitu kuud Lõuna-Prantsusmaal, prantsuse budismi ja teosofiahuvilise Lucien Ehret’ mõisas Villa Nosniboris.²⁶ Kuid juba aasta lõpul jätsid Tennisons ja Lustig väidetavalt XIII dalai-laama kutsel maha ka Lääne-Euroopa ning asusid Aiasse. Õpingute katkestamine oli noorele Lustigile tookord raske põhimõtteline küsimus, ent lõpuks otsustas ta ikkagi järgneda oma gurule. Väidetavalt oli nende reisisihiks Tiibet. Sama aasta detsembris astusid Tennisons ja Lustig Marseille’s Prantsuse liinilaeva Desirade pardale, mis nad aasta lõpuks Singapuri viis. Merereis kulges läbi Suessi kanali, Djibouti ja Tseiloni, kus tehti ka pikem peatus. Singapuris asusid munkadest rännumehed ümber aurikule Ducat, mille pardal nad 31. detsembril 1931 Siiami pealinna Bangkokki jõudsid.²⁷ Seal aga ilmses, et mingil põhjusel ei anta neile viisat läbisõiduks sel ajal Briti võimu all olnud Indiast ja Birmast, mistõttu neil tuligi Bangkokki jääda.

Kui Tennisoni ja Lustigi tegevust Eestis ja Lätis võib iseloomustada lihtsalt katsena kuulutada oma isiklikke veendumusi ja levitada mõningaid omaksvõetud ideid (milles Lustig oma nooruse ja lühikese siinmail budistina veedetud aja tõttu peaaegu ei osalenud), siis Tais elades üritasid nad millegipärast muutuda ka ühiskondlikult aktiivseks, võtta igal võimalikul ja mõnel mõttetuna näivalgi juhul avalikult sõna, ning sattusid seetõttu vastasseisu nii Tai võimude kui ka kohalike inimestega. Seevastu järgnenud Birma-perioodi iseloomustab kindlasti kõige paremini märksõna “kohandamine”. Meie kaasmaalastest mungad, kes üritasid Tais igas mõttes opositsioonis olla, püüavad hiljem oma tookordsetest ebaõnnestumistest õppida.

Bangkokis elasid Vend Vahindra ja Lustig mitme tuntud kloostri, nagu Wat Yannava, Wat Po (Wat Phra Chetuphon) ja Wat Suen Ploo juures ja vahel ka üürikorterites. Näiteks on teada aadressid Suriyavongse 693,

²⁵Vend-Vahindra suvitab Itaalias. — Vaba Maa, 1931, 11. juuli, lk 7.

²⁶Alexandre Grigorianz. Le Gourou de la Riviera. Paris: JC Lattès, 2004, lk 92–93

²⁷Ashin Ananda. A Brief Sketch of My Life. — Ashin Ananda. Fifty Selected Poems. Rangoon, 1986, lk 7.

Tha Klang Paklong Talat 113. 12. detsembril 1933. a ordineeriti Lustig Bangkokis buda usu ülempreestriks ning tema esimeseks vaimulikunimeks sai Ananda Maitreya. Teise maailmasõja aastatel elasid nad Bangkoki ühes tuntuimas, Buddha sünnikoha järgi nime saanud Lumbini pargis, kus leidsid peavarju kellatornis, mida nad ise Lumbini Pagodaks kutsusid. Ka viimane elukoht (Trocadero Lane 31), kus nad 1949. aasta septembris arreteeriti ning riigist välja naabermaale Birmasse saadeti, oli ilmselt samuti üürikorter. Kõik see kõneleb üsna selget keelt pingelistest suhetest kohalikega, mitte üksnes võimurite, vaid ka tavalise rahvaga. Vahepeal, aastatel 1935–1936 viibisid Tennisons ja Lustig poolteist aastat Hiinas.²⁸ Hiljem peab Lustig just seda perioodi helgeimaks oma elus. Edaspidigi suhtles ta tihti just hiina päritolu munkadega. Hiinast pöördusid nad tagasi Hollandi liinilaeval Houtman, mis tegi paar põgusat vahepeatust ka Vietnamis ja Filipiinidel.

1948. aastal toimunud riigipööre tõi teistkordselt võimule Teise maailmasõja ajal Taid Jaapani marionetina juhtinud Phibun Songkhrami sõjaväelise valitsuse ning teiste seas sattusid taas “kahtlaste isikute” kategooriasse “Baltimaade budistlik peapiiskop” Vend Vahindra ning tema õpilane ja sekretär Lustig. Esimene katse neid Taist välja saata olevat tehtud juba 1939. aastal, kui nad protestisid maa ametliku nime muutmise vastu Siiamist Taimaaks. Igal juhul oli nende väljasaatmine sõja ajal mitmelgi korral õhus ning nad said oma elukoha lähedal korra rahvahulga käest isegi korralikult peksa. Ise pidasid nad enda väljasaatmise kõige olulisemaks põhjuseks ingliskeelses ajalehes *The Bangkok Post* avaldatud artiklit “*Six hours before Pearl Harbor*” (Kuus tundi enne Pearl Harborit), milles nad avaldasid Tai valitsuse teadlikolemise jaapanlaste kavatsusest rünnata Pearl Harborit.²⁹ Tagatipuks heiskasid nad 1941. aastal sügisel oma elukoha katusele NSV Liidu punalipu,³⁰ tegu, mida nad hiljem enam meenutadaagi ei tahtnud. Niisugune rõhutatult väljenduv “opositsioonimeelsus” viis nad paratamatult kahtlaste nimekirja. Igal juhul arreteeriti nad 1949. aasta 4. septembri varahommikul oma tookordses Bangkoki asupaigas aadressil Trocadero Lane 31 ja toimetati paar päeva hiljem politseieskordi saatel Chiang Mai kaudu riigi põhjaossa. Seal pandi nad parvele ning saadeti öö varjus üle piirijõe Birmasse, kus parajasti möllas kodusõda. Birma piirivalvurid arreteerisid Eesti päritolu buda mungad ning toimetasid nad Birma idapoolsesse Shani

²⁸Budha munk Tõnisson Shanghais. — Uus Eesti, 1936, 25. veebr., lk 7.

²⁹Thiri [pseudonüüm]. The Refugee who Fled to Burma. — Irrawaddy, Vol. 9, 2001, nr 5 (juuni), lk 31–32.

³⁰Tiit Pruuli. Burma — the land I love. — Visioon (Äripäeva kuukiri), 2005, juuli, lk 42.

provintsi Kentungi linna. Seal vabastati nad kui buda mungad otsese valve alt üsna pea. Kentungis peatusid balti mungad kohalikus Wat Hawkongi kloostri, mille ülem rääkis ladusalt tai keelt, mida Lustig ja Tennisons olid pikkade Bangkokis veedetud aastate jooksul kõnelema õppinud. Tai keel on tegelikult shani keelele lähedane sugulaskeel.

Oma viimasesse peatuspaika Bangkokis olid Tennisons ja Lustig kirjelduse järgi suutnud koguda terve muuseumi jagu igasuguseid huvitavaid ja väärtuslikke materjale: raamatuid, käsikirju, väärtesemeid, kunstiteoseid, margi- ja mündikogusid, aga ka näiteks kümme kassi ja kaks koera. See varandus jäi neil pagendamisel maha ning järgnevate aastate jooksul üritasidki nad kasutada kõiki võimalikke kanaleid, et oma arestitud vara kätte saada. Paraku küll üsna lootusetult.

Elust Birmas

1949. aasta 30. detsembril jõudsid Vend Vahindra ja Lustig lõpuks Birma toleaeagsesse pealinna Yangoni. Nende esimeseks peatuspaigaks Yangonis sai Zeyatheingi klooster. Mõnda aega elasid nad ka kohaliku kino-studio võttepaviljonis aadressil Mahamyaing Street 31. Tasapisi sügenesid neil head suhted mõnede kõrgete ametiisikutega, kelle seast olulisimaks sai nende jaoks toonane Birma peaprokurör Thado Maha Thray Sithu U Chan Htoon. 1953. aastast asusid Tennisons ja Lustig lõplikult elama Yangoni maailmakuulsa Shwedagoni Pagoodi läheduses asunud U Chan Htooni perekonnapühamusse. Ajapikku kujunes perekonna pühamust väike klooster Mohnyin Sankyaung, kuhu tuli juurde ka teisi, kohalikku päritolu munkasid. 2008. aastal Yangoni külastades õnnestus siinkirjutajal käia selles kloostri ning kohtuda nooremapoolse munga Ashin Thitzanaga, kes oli tulnud kloostri poisisina 1985. aastal ning mäletas veel vana Ashin Anandat.

Esiailgu vaadati mõlemale võõramaa päritolu mungale, kes kõiki mungaelu reegleid 100%-liselt ei aktsepteerinud ja kandsid ka pikki habemeid, mõnevõrra võõriti. Lustig olevat vanemas eas meenutanud, et paaril korral olevat neid isegi kividega pillutud. Kohalikele polevat meeldinud ka nende komme enda ümber suurt hulka kodutuid koeri koguda. Kuid ajapikku omandasid kaks Baltimailt pärit buda munk birmalaste seas lausa auväärse positsiooni ning Tennisonsi süsteemivälist “Baltimaade budistliku peapiiskopi” tiitlit hakati kohalike budalaste seas isegi aktsepteer-

rima (vähemalt seda ei vaidlustatud). Mõlemad, eelkõige Lustig, alustasid tasapisi taas pärast Taimaalt väljasaatmist katkenud publitsistlikku tegevust kohalikes väljaannetes. 1950. aastatel kirjutasid nad üheskoos ka terve rea artikleid budismist, mis olid mõeldud ilmselt osadena kavandatavast üle 1000-leheküljelisest teosest pealkirjaga *International Buddhist Catechis* (Rahvusvaheline budismi katekismus).³¹ Nende budismialane publitsistlik tegevus ulatus Birma piiridest kaugemalegi. Nende kirjutisi avaldasid India väljaanded *Aryan Path*, *Maha Bodhi Journal* jt. Hilisemast ajast on teada Lustigi kirjutisi Tai ajakirjanduses³² ning paar tema lugejakirja Indohiina olukorrast avaldas isegi USA mõjukas ajakiri *Newsweek*.³³ Kuid olulisem oli siiski see, et tänu neile teati Birmas lõpuks üsnagi hästi Baltimaid ja siinset olukorda. Kui 1954. aastal peeti Yangonis kolmas Ülemaailmse Budistliku Koguduse kongress, esindasid Tennisons ja Lustig seal vastavalt Lätit ja Eestit, samuti nagu kaks aastat hiljem Nepali pealinnas Katmandus peetud neljandal kongressil. Kuigi Friedrich V. Lustig pühendus sel perioodil üsna jäägitult oma guru Vahindra teenimisele, ilmus 1952. aastal tema sulest siiski üks tagasihoidliku mahuga oluline trükis: *Burmese Classical Music* (Birma klassikaline muusika, 1952), mis kujutas endast keskaegse birma muusika üleskirjutust tänapäevastes euroopalikes nootides.

Tasapisi seati sisse ka head suhted mitmete Birma tolle aja juhtivate poliitikute ja riigimeestega. Palju on juttu olnud Vahindra ja Lustigi lähedastest suhetest hilisema birmalasest ÜRO peasekretäri U Thantiga. Tõepoolest, 1962. aasta viimase päeva ajalehes *The Nation* kirjutab keegi, et Läti budistlik peapiiskop Friedrich V. Lustig sai uue aasta puhul õnnitlustelegrammi New Yorgist ÜRO peasekretärielt endalt, ning tuleb ka meelde, et Lustig olnud peaaegu U Thanti³⁴ perekonna vaimulikuks (“*a sort of family priest*”), igal juhul sage külaline tema Yangoni kodus Windermere Crescent 31. Enamgi veel, tuletakse meelde ka Vend Vahindra surma puhul aset leidnud imet ning viidatakse võimalusele, et U Thanti uskumatu karjäär võis olla seotud tema harjumusega võõrustada pühameest, mis on igale budistli-

³¹The Buddhist Archbishop of Latvia Marks the First Anniversary of His Residence at the Shwedagon Pagoda. — *The Nation* (Rangoon), 1954, 14. märts.

³²Friedrich V. Lustig. (Ashin Ananda). On Lord Buddha's Birthday. . . . — *The Bangkok Post*, 1971, 9. mai, lk 6.

³³Frederick V. Lustig. Indochina. — *Newsweek*, 1972, 16. okt., lk 4; Ashin Ananda. Indochina's Fate. — *Newsweek*, 1975, 21. aprill, lk 7.

³⁴Fr. V. Lustigi kirjavahetus Eesti Vabariigi Peakonsulaadiga New Yorgis, ERA f. 1608, n. 2, s. 349, lk 27–29.

kule kodule üksnes suureks auks.³⁵ Samas aga ilmneb, et U Thanti poliitilised vaated (muuhulgas ka asjaolu, et juba 1958. aastal on ta ühel avalikul üritusel USAs väljendanud mõtet, et Baltimaad, Poola ja Rumeenia on vabalt valinud kommunistliku arengutee) olid Lustigile siiski teadmata.

Vahindra ja Lustig ei olnud ainsad Lääne päritolu budistid Birmas. 20. sajandi algul oli Birmas tegutsenud esimene Lääne päritolu buda munk Ananda Maitreya/Ananda Metteyya (Allan Bennett, 1872–1923)³⁶ ning 1930. aastatel elas Birmas ka vahest tuntuim budismi omaks võtnud läänlane — saksa päritolu Lama Anagarika Govinda (Ernst Hoffmann, 1898–1985) koos teise saksa budisti Nyanatilokaga (Anton Gueth, 1878–1957).³⁷ Vahindra ja Lustigiga samal ajal elas Yangonis küllaltki populaarne itaalia päritolu munk Mahadhammaduta U Lokanatha (Salvadore Gioffi, 1897–1966),³⁸ kellega teiste seas ka Vend Vahindra ja tema õpilane väidetavalt üsna tihedasti suhtlesid. Tema matuste puhul võttis sõna ka Friedrich Lustig.³⁹ Lisaks mainitutele on siinkirjutajani jõudnud konkreetset kuuludused ühest ameeriklasest (nime järgi otsustades samuti itaalia päritolu), John Fabbricantest, kes osales Vietnami sõjas ning läks pärast seda Birmasse, kus elas mungaelu, ja siirdus mõne aja pärast mujale. Mis temast siis sai, pole vähemalt siinkirjutajale teada. Omal kombel kõneleb Vahindra ja Lustigi populaarsusest Birmas ka asjaolu, et valitud mungad jõudsid Shewdagoni taustal pildistatuna lennufirma SAS reklaamibrošüürile.⁴⁰ Seda asjaolu mainib oma raamatus isegi Gennadi Gerodnik.⁴¹

1960. aastate algul halvenes vana Vend Vahindra tervis oluliselt. 9. mail 1962. aastal suri ta Yangonis buda munkadele mõeldud haiglas. Et maikuu on Yangonis mussooniaeg, siis äratas erilist tähelepanu asjaolu, et tema laip ei ilmutanud mitme päeva jooksul pärast surma mingeid lagunemise märke.⁴² Tegelikult oli see, kes avaldas esimesena arvamust, et Vend Vahindra

³⁵Thant's Greetings to Archbishop of Latvia in Burma. — The Nation, 1962, Dec. 31.

³⁶Andrew Rawlinson. The Book of Enlightened Masters: Western Teachers in Eastern Traditions. Chicago—La Salle: Open Court, 1997, lk 160.

³⁷*Ibid.*, lk 274.

³⁸*Ibid.*, lk 615–616.

³⁹Friedrich V. Lustig. U Lokanatha's Cremation. — Working People's Daily, 1966, July 2.

⁴⁰Lucky Ticket Winner Leaves on Polar Trip. — The Nation (Rangoon), 1958, Nov. 17.

⁴¹G. Gerodnik 1973, lk 102.

⁴²No Decomposition of Latvian Buddhist Archbishop's Body: Miracle Attributed to Years of Holy Life. — International Buddhist News Forum, Vol. 2, 1962, nr 6–8 (June-July-August), lk 32.

on tänu oma elule ja varem väljendatud lubadusele teha oma lahkumisel teispoolsusse mingi ime, jõudnud arhati (birma keeles *yahanda*) seisundini, tema õpilane Friedrich V. Lustig ise.⁴³ Hiljem olevat seda arvamust jaganud ka mitmed teised auväärased birma budamungad. Kuid kindlalt on teada seegi, et kaastundeavaldusega sel puhul esines dalai-laama.⁴⁴ Vend Vahindra tuhaurn on asetatud pagoodi Hiina kloostri Kwan Yin Shani territooriumil, aadressil Shwegondaing Road 136, otse Myanmaris valitsusele kuuluva Yuzana hotelli kõrval, mis on Suurele Shwedagoni pagoodile lähim hotell Yangonis.

Pärast Vend Vahindra lahkumist teispoolsusse

Pärast oma suure eeskuju Karlis Tennisoni surma kirjutas Lustig mitu aastat kapitaalset käsikirja *The Mahatma of Baltic* (Balti Mahatma), mis oli pühendatud tema gurule, nende ühisele teekonnale ning millele ta üritas läänemaailmast tagajärjetult kirjastajat leida. Kirjatöö peamine koopia asub Eesti Arhiivis Austraalias, kuid on ka teada teisi mahuka käsikirja algkoopiaid. Juba Vend Vahindra eluajal tasapisi alanud Lustigi "assimileerumine" süvenes veelgi. Sel perioodil ajas Lustig maha habeme, vahetas oma tumepunase, mahajaana budismile viitava mungarüü theravaada munkadele iseloomuliku oranži mungarüü vastu ning üritas asuda end teostama luuletajana ja birma luule inglise keelde tõlkijana. Lühikese aja jooksul näeb ilmavalgust kolm tema tõlgitud luulekogumikku: *Burmese Classical Poems* (Birma klassikaline luulet, 1967), *A Glimpse of Contemporary Burmese Poetry* (Kaasaegse birma luule ülevaade, 1968) ja *Burmese Poems through the Ages* (Birma luulet läbi aegade, 1969), millele järgnevad tema enda luulekogud *Fluttering Leaves* (Värelevad lehed, 1970), *Winking Candles and Blazing Trails* (Vilkuvad küünlad ja lõõmavad teerajad, 1972). Alles aastaid hiljem (1986) ilmus kolmas luulekogu, *50 Selected Poems* (50 valitud luuletust). Mõned tema luuletused on antud välja ka eraldi pisitrükistena, nagu 4-leheküljeline *U Wisara Road* (U Wisara tee, 1972). Birma luulet inglise keelde tõlkima innustas Lustigit Birmas elav ameeriklanna Margaret Kardell ning teda aitasid seejuures ka mitmed haritud birma mungad.⁴⁵ Lisaks

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Dalai Lama Condoles Latvian Prelate's End. — *The Nation* (Rangoon), 1962, May 28.

⁴⁵ *Burmese Classical Poems*. Selected and translated by Friedrich V. Lustig. Rangoon: Khin Pe Gyi, 1967, lk. 15–19.

sellele on Ashin Ananda tõlkinud birma luuletaja, ka kultuuriministri ametit pidanud Htilar Sitthu (U Soe Nyunt, 1932–2009) mahuka (üle 300 lk) luulekogu *A little scarecrow in the paddy field* (Väike linnupeletaja riisipõllul) birma keelest inglise keelde. Kui mitte arvestada mahukat Vend Vahindra elulugu, on teateid veel kahe, ilmselt käsikirja jäänud raamatu kohta: *Burma — the land I love* (Birma — armastuse maa) ning luulekogu *Wisdom's Ocean and other poems* (Tarkuseookean ja teisi poeeme). Lustigil oli kombeks (vähemalt elu lõpul) nummerdada oma luuletusi. Ühtekokku oli neid veidi üle 400.⁴⁶ Lustigi suuline birma keele oskus olevat olnud üsna hea, kuid kirjutamine sujunud siiski vaevaliselt.

1962. aasta märtsis tuli Birmas sõjaväelise riigipöörde tulemusel võimule kindral Ne Win, kel hoolimata püüdest järgida “Birma teed sotsialismile” oli ka teatavaid antikommunistlike sümpaatiad. Kuna kommunismivastastus oli Friedrich V. Lustigile juba noorest east alates omane olnud ning ta polnud kõhelnud seda ka trükisõnas väljendama, siis jäeti ta erinevalt teistest Birmas elavatest välismaalastest rahule. Enamgi veel, sel perioodil sai Lustig võimudelt loa külastada ka neid Birma riigi osi, mille külastamiseks oli vajalik valitsuse eriluba (nagu Naga Hills India piiri lähedal).⁴⁷ Aastaid hiljem ajakirjanikule antud intervjuus tunnistab Lustig siiski, et tal pole põhjust midagi oma toonases tegevuses kahetseda.⁴⁸ Kõik, mis ta tegi või ütles, vastas sellele, mida ta tegelikult mõtles. Selles mõttes ei läinud ta võimudega koostööle, vaid pigem laskis oma loomupäraste seisukohtade tõttu võimudel end ära kasutada. Oma elu viimasel perioodil suhtleb ta juba väga laialdaselt kohalikega, aga ka peaaegu kõigi Yangonis viibinud välismaalaste ja välisriikide diplomaatidega, eriti tihti Tai, Sri Lanka ja Saksaa saadikuga. Üks naisterahvas Nõukogude Liidu saatkonnast olevat käinud regulaarselt tema mungakongi koristamas. Ning Lääne-Saksamaa saadikust Walther Freiherr von Marschallist olevat tema mõjul saanud peaaegu budist.

Samal ajal hakkas ta Vend Vahindralt päritud "Balti budistliku peapiiskopi" tiitliga pärjatud läänemaise nime Friedrich V. Lustigi asemel senisest enam kasutama oma munganime Ashin Ananda. Mitmed kohalikku päritolu mungad said tema õpilasteks. Kõige tuntumaks neist on U Aung Khin (Maung Aung Khin Popa), kes tänini igal aastal Lustigi sünni-

⁴⁶Oma päevikusse on ta oma viimase luuleteosena üles tähendanud luuletuse “Rites and Rituals” (No. 416) 27. oktoobril 1988.

⁴⁷Thiri [pseudonüüm]. The Refugee who fled to Burma. — Irawaddy, Vol. 9, 2001, nr 5 (June), lk 31–32

⁴⁸*Ibid.*

ja surma-aastapäeval kohalikes lehtedes tema mälestuseks kuulutuse avaldab. Ashin Ananda õpilaseks pidas end ka hilisem Mohnyin Sankyaungi kloostriülem U Dha Ma. Kuid tema viimaseks õpilaseks jäi 1980. aastatel Yangonis töötanud Nõukogude saatkonna tõlgi Nikolai Listopadovi andmetel U Aung Khini noor sugulane Maung Shauk Tin. Tänu oma tegevusele luuletajana ja luule tõlkijana sai Lustig Birmas ka üsna tuntuks. Peeter Vähi on korduvalt kirjeldanud, kuidas ta 1998. aastal Yangonis end taksojuhile tutvustas, ning see, kuulnud et tegemist on Eestist pärit inimesega, “Birma tuntuimat eestlast” Friedrich V. Lustigit mainis.⁴⁹ Ka siinkirjutajal õnnestus 2008. aasta novembri lõpul Yangonis juhuslikult kohata üht vanemat, kahjuks inglise keelt mittekõnelevat buda munka, kes pärast seda, kui olin talle Lustigi pilti näidanud, väga rõõmsalt naeratas ning ägedalt žestikuleerides Shwedagoni poole viipama hakkas.

Friedrich Lustig õpetas aastatel 1971–1981 buda munkadele inglise keelt Yangoni kesklinnas Thayet Taw (tõlkes Mangopuude) kloostri esmaspäevast reedeni, igal päeval kaks tundi. Selle eest sattus ta nn usupuhastuse perioodil (1980. aastate algul) kahtlusaluste sekka (“ebaausad mungad”, need, kes budistlikust mungakaanonist just punktipealt kinni ei pidanud) ning kartis enda võimaliku arreteerimise või isegi hullema pärast.⁵⁰ Lustigile pandi süüks raha vastuvõtmist õpetamistegevuse eest. 1980. aastatel muutus poliitilise režiimi Birmas paraku märksa jäigemaks. Kõik see ruineris tasapisi Lustigi tervise ning 1980. aastate keskel diagnoositi tal terve rida haigusi, lisaks sellele hakkas halvenema ka tema nägemine. Oma päeviku andmetel elas ta emotsionaalse inimesena hingega kaasa 1988. aasta suvelõpu (8-8-88) sündmustele, mis enne 2007. aasta safranrevolutsiooni olid suurimad demokraatia kehtestamist nõudnud rahva väljaastumised Birmas, kuid suruti paraku samasuguse karmuse ja märgatavalt suurema ohvrite arvuga maha. 4. aprillil 1989. a suri Lustig Yangonis. Tema matustel saatis Lustigi surnukeha 77 buda mungast ja 57 nunnast koosnev spaleer, sümboliseerimaks Lustigi 77 eluaastat ja 57 aastat mungaseisuses, ning kohal olid Saksa ja Iisraeli saadik ning Nõukogude Liidu saatkonna esindajad. Urn tema tuhaga paigutati samuti Hiina kloostri Kwan Yin Shani territooriumil asuvasse pagoodi üsna oma guru säilmete lähedusse. Kahe Eestist pärit buda munga vahele on asetatud hiina munga, bhikšu Yuandingi urn.

⁴⁹Peeter Vähi. Paljasjalgse Tõnissoni jälgedes. — DI, 2002, nr 6, lk 102; PV [= Peeter Vähi]. Vend Vahindra ja Ashin Ananda. — Tiit Pruuli, Peeter Vähi. Tuhendenäoline budism. Tallinn: Tammeraamat, 2007, lk 184.

⁵⁰Fr. V. Lustigi kiri Hugo Salasoole 24. augustist 1981.

Lõpetuseks

Hoolimata püüdest saada “õigeks” budistiks jäid Vend Vahindra ja tema õpilane Friedrich V. Lustig ikkagi lihtsalt erandlikeks isiksusteks ka pärast siirdumist Taimaale ning isegi oma Birma-perioodi algul. Aga Birmas hakati neid juba Vahindra eluajal siiski aktsepteerima mõnevõrra “teistsugust” traditsiooni esindavate budistidena. Pärast Vahindra surma üritas Lustig suulduda senisest paremini Birma kohalikku theravaada traditsiooni, leides samas ikkagi läänlasele iseloomulikke eneseteostusväljundeid (tegevus luuletajana, tõlkijana ja publitsistina). Mõne budistlikku traditsiooni järgida püüdva läänemaailmast pärit isiku jaoks jäid nad sellegipoolest “läänlasteks mungariius”, millele aitas omal kombel kaasa ka mõlemale iseloomulik, budistliku traditsiooni jaoks ebaharilik kirglik emotsionaalsus ning budamungale mitte just kõige kohasemad väljaütlemised. Kuid ikkagi olid nad esimesed Eestist pärit budistid, kes kogu oma elu Buddha ja tema Seadmuse teenimisele pühendasid, valitud tee kindlameelselt lõpuni käisid ning alles aastakümneid hiljem siinmail otsest järgimist on leidnud.